

Treball final de grau

~

La cultura taína baix la mirada dels  
primers descobridors

Leonor Cayetano Vallcaneras  
NIUB: 15301381  
Grau en història  
Departamen d'història d'Amèrica i Àfrica  
Tutor: Dr. F. Javier Laviña Gómez

# ÍNDIX

ABSTRACT.....	4
INTRODUCCIÓ.....	5
MARC GEOGRÀFIC.....	8
MARC CRONOLÒGIC.....	8
SOCIETAT.....	8
Estrats socials.....	10
TIPUS D'ASSENTAMENTS.....	11
ESTRUCTURA ECONÒMICA.....	14
RELIGIÓ.....	17
Mitologia taína.....	17
Ritus.....	25
Ritu de la Cohoba.....	25
Ritu del areito.....	27
Behics.....	29
Temples.....	33
Aixovar.....	34
CONCLUSIONS.....	36
BIBLIOGRAFIA.....	37
ANNEX. FIGURES RELACIONADES.....	39

## ÍNDIX DE FIGURES

Representació d'una dona taïna.....	39
Fotografia de dos bohio.....	40
Roca gravada.....	40
Trigonolit.....	41
Cemí utilitzat al ritu de la cohoba.....	42
Cemí utilitzat al ritu cohoba.....	43
Cemí utilitzat al ritu de la cohoba.....	44
Introducció de l'espàtula vòmica.....	44
Espàtula vòmica.....	45
Canya utilitzada per inhalar la cohoba.....	46
Taí esnifant la cohoba.....	46
Ritu de la cohoba.....	47
Ritu del areito.....	47
Behic a una escena de curació.....	48
Duho.....	49

## **ABSTRACT**

Quan es parla de cultures precolombines del Carib, hauríem de destacar la taïna, documentada per alguns cronistes del segle XV i XVI. En base a les seves cròniques, es presenten una sèrie de característiques destacables d'aquesta cultura. S'expliquen diferents aspectes de la societat entre els quals es trobarien la seva organització social, el tipus d'assentaments, les seves activitats econòmiques més habituals, i com la religió afecta a tots els aspectes de la seva vida. Una mostra d'això darrer és la realització de ritus per aconseguir la orientació correcta per dur a terme tot tipus d'activitats.

Paraules clau: ritu, crònica, taïna, behic, cohoba, bohio.

When we talk about pre-Columbian Caribbean cultures, we must highlight the taíno one, documented by some chroniclers of the 15<sup>th</sup> and 16<sup>th</sup> century. Based on their works, we introduce some remarkable characteristics of this culture. Different aspects of this society, as their social organization, the different kind of settlements, their most common economic activities and how religion influenced all the facets of their life are explained. The performing of some rites to obtain guidance to do all sort of activities is an example of the last.

Keywords: rite, chronicle, taíno, behique, cohoba, bohio.

## INTRODUCCIÓ

Per la realització d'aquest treball s'ha dut a terme un mètode d'anàlisi de fonts i imatges. Les fonts utilitzades són les de cronistes dels segles XV i XVI, així com d'autors que han realitzat estudis posteriors sobre el tema. S'han utilitzat imatges, ja que era impossible la utilització de materials arqueològics sobre el tema, per tant, com a font d'investigació ens trobem objectes d'exposicions a museus i en base a aquests he fet una sèrie d'hipòtesis per realitzar el treball.

Entre aquestes hipòtesis inicials es trobava la d'explicar inicialment la geografia a on podíem trobar a aquesta cultura, la taïna, i com els primers descobridors varen trobar aquesta, per tant vull remarcar que en tot moment s'ha intentat fer una aproximació a com era aquesta cultura just a l'arribada dels primer descobridors, abans dels primers canvis.

Després he fet un anàlisi de quin aspecte físic presentaven i com s'organitzaven socialment, molt important a l'hora d'entendre les seves activitats econòmiques. A més he fet esment al tipus d'assentament, i a la seva estructura econòmica.

Una part important de l'anàlisi, també, és el que es refereix a la religió, que és una part molt important dins aquesta cultura, fent esment de la seva mitologia i com aquesta va ser rebuda per la religió cristiana. A més, aquesta a de ser entesa com una part essencial dins l'estratificació social ja que va ser utilitzada per els estrats més alts per accentuar aquestes diferències amb la resta.

Els historiadors i arqueòlegs anomenen “cultura taïna” al producte material i super estructural de societats aborígens de Puerto Rico, Cuba i la República Dominicana. Molts autors ens han donat les seves hipòtesis de com s'organitzava aquesta cultura i ens les expliquen a partir de l'estudi de fonts del moment del contacte, fent un examen d'aquestes.

Entre aquests autors trobaríem a Marcio Veloz Maggiolo el qual ens diu: “Los llamados <<taínos>> han sido considerados como un grupo homogéneo, con pocas diferencias, portador de una expresión artística con relativo alto grado de desarrollo”<sup>1</sup>

Per tant, al seu article ens fa una breu referència als aspectes més destacables d'aquesta cultura

---

1 VELOZ MAGGIOLO, Marcio. “Definición de cultura taína”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 17.

mentre fa menció de les idees més acceptades sobre aquesta, com per exemple la hipòtesi de que aquesta cultura es podia considerar com a grup homogeni.

Tenien una expressió artística molt avançada. Varen ocupar i desenvolupar grans parcel·les culturals. A més compartiren l'illa amb altres grups, ja que per exemple al nord de Santo Domingo es podien trobar diverses cultures diferents. Però se'ls podia diferenciar de la resta per una característica en particular, com era el tipus de ceràmica fabricada, anomenada ceràmica “chicoide”. Precisament per aquesta raó es pot fer una línia divisòria entre aquests grups, ja que a part d'això sí que compartiren objectes molt pareguts e inclús iguals.

És cert que junt a la ceràmica de tipus “chicoide” es varen trobar altres objectes que no eren tains, però això només vol dir que aquests varen adaptar alguns objectes d'altres cultures per raons, pot ser, de necessitat.

Segons José R. Oliver<sup>2</sup> a la seva hipòtesi ens presenta com la tradició taïna estava influïda per tres tradicions culturals diferents: la saladoide, la huecoide i la prearauaca.

El que es sap cert es que dins la cultura taïna existeixen tota una sèrie de grups que utilitzen un tipus de ceràmica de tipus modelat – incisa, i a més, que varen desenvolupar un mecanisme d'adaptació a partir del segle XIII. De totes maneres es va poder apreciar que en alguns casos va haver retrocessos en societats amb aquest tipus de ceràmica.

A les representacions que es poden veure a les ceràmiques es pot apreciar una carència de temes fitomòrfics, encara que sí existeix una variada decoració de tipus geomètric. És important la incisió i modelatge de la pintura. Predomina la monocromia amb “engobes” o aplicacions vermelles i negres.

Lorenzo E. López y Sebastián ens fa una descripció de la ceràmica del dia a dia com a una ceràmica pràctica, pensada per fer-la utilitzar contínuament, amb certes característiques, com el seu gruix, que la farien duradora: “En la cerámica mas utilitaria, algo más burda y de formas más simples aunque conserven los rasgos básicos, predominan los burenes o discos ligeramente cóncavos para el

---

2 OLIVER, José R. El universo material y espiritual de los tainos. En: OLIVER, José R. (ed. princ.); MCEWAN, Colin; CASAS GILBERGA, Anna. *El Caribe precolombino. Fray Ramón Pané y el universo taíno*. Madrid: Secretaria general técnica del ministerio de cultura, subdirección general de publicaciones, información y documentación, 2008. P. 148/149.

tostado del cazabe, con aplicaciones de color en el borde, que pierden importancia relativa en comparación con otros períodos, pero ganan en calidad, tamaño y grosor de las paredes, lo que podían hacer mayor su duración.”<sup>3</sup>

A més, aquest mateix autor ens fa una descripció també de com creu que eren els tains, a on ens els descriu com a una cultura més evolucionada que no la dels arawak: “pobladores que procedentes de la región déltica del Orinoco pasaron en varias oleadas migratorias, expandiéndose paulatinamente por el arco antillano”.<sup>4</sup>

Ens explica que els tains eren ceramistes emigrants que conservaven amb més pureza tota una sèrie de característiques del seu lloc d'origen. De totes maneres també diu que varen generar formes culturals pròpies i que varen funcionar com a centres difusors d'aquestes, però això va canviar amb l'arribada dels primers espanyols.

Altre autor que ens dona una visió sobre aquesta cultura és José R. Oliver, el qual aporta altre punt de vista, que difereix de la consensuada, a on ens diu que els tains eren un poble que no tenien una cultura i llengua homogènia. Per tant els veu com una pluralitat de societats a on els membres redefeixen el concepte de taïnitat<sup>5</sup> de manera continua. Creu que tots actuaven de manera conjunta i proposa una sèrie de nivells els quals estaven units a l'hora d'actuar: “Existían distintos niveles, desde el individual y el grupo familiar, pasando por conglomerados más extensos que actuaban como un ente colectivo, ya fueran el linaje, el clan o el pueblo, hasta llegar al nivel de cacicazgo.”<sup>6</sup>

El cacicat era un tipus d'organització política. Aquesta abasta l'àmbit regional i al cim es situaven els caps militars.

L'objectiu d'aquest autor és entendre aquesta societat a partir de set característiques en concret com són els objectes rituals, les seves construccions, els dibuixos rupestres, les edificacions, el traçat dels assentaments, la canxa del joc de pilota -o bateyes- i les coves.

---

3 LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. P. 34. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.

4 LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. P. 18. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.

5 Referit recentment a processos socials implicats en determinar les identitats de aquestes poblacions, abasta comportaments i creacions materials.

6 OLIVER, José R. El universo material y espiritual de los tainos. En: OLIVER, José R. (ed. princ.); MCEWAN, Colin; CASAS GILBERGA, Anna. *El Caribe precolombino. Fray Ramón Pané y el universo taíno*. Madrid: Secretaria general técnica del ministerio de cultura, subdirección general de publicaciones, información y documentación, 2008. P. 146.

## MARC GEOGRÀFIC

Centraré el treball a les regions a on es va trobar la cultura taïna, es a dir, a Puerto Rico, Cuba i la República Dominicana. De totes maneres, hauria d'aclarir que no era la única cultura que habitava aquestes zones. Entre altres també es trobava la cultura sub-taïna, cosa que fa difícil a vegades dividir la sub-taïna de la taïna, ja que en moltes de les seves característiques eren iguals. En moltes de les fonts, i principalment a aquelles dels primers descobridors a Amèrica, els hi era difícil diferenciar aquestes dues, així que s'han d'analitzar amb molta cura per tal d'aclarir quines eren les característiques bàsiques d'una i altra. Clar està que és cert que comparteixen moltes, com podem veure a alguns dels apartats següents.

## MARC CRONOLÒGIC

Situaré el meu treball a la cultura taïna al moment del primer contacte amb els primers descobridors. Per tant utilitzaré fonts d'aquesta època, dels primers descobridors que varen visitar les illes del Carib, com per exemple Fray Ramón Pané, Cristòfol Colom, Pedro Martir de Angleria o Fray Bartolomé Las Casas. A més també he utilitzat altres autors que varen fer un primer anàlisi d'aquestes fonts, per tant he treballat amb algunes de les seves hipòtesis.

## SOCIETAT

Era una societat jerarquitzada, per tant l'aspecte físic ens mostra les diferències entre aquests estrats socials. El problema és que sobre l'aspecte físic, no trobam massa descripcions, disposam de la que fa Colom al seu diari, a on els descriu com homes de estatura normal, aspecte agradable i amb un front ample i xafat. A més, una aportació important que fa, és que aquests utilitzaven un llenguatge que va poder identificar com la llengua aruaca.

En quant als vestits i ornaments utilitzats, els cronistes no saben diferenciar entre els tains dels sub-tains (pel que he dit anteriorment a aquesta secció). Per tant podem dir més o menys amb seguretat que aquests que tractam en aquest treball anaven nus i que les dones en concret es tapaven les seves parts baixes amb una tela feta de cotó. Sobre aquesta característica particular de les dones, José M. Guarch Delmonte<sup>7</sup> ens diu que si les dones estaven casades duïen aquest faldellí i

---

<sup>7</sup> GUARCH DELMONTE, José M. El ajuar no-cerámico de los tainos de Cuba. *Serie arqueológica*. Academia de ciencias de Cuba. Instituto de arqueología. 1973, núm. 3, P. 16.



que aquest pareixia un davantal, en canvi les dones que no estaven casades duïen aquest molt més curt<sup>8</sup>. De vegades aquests estaven decorats amb escames de peix i altres granadures. A més també diuen que quan eren nins es posaven una xarxeta.

Segons Colom al seu *Diario de Navegación*: “Muy bien hechos, de muy hermosos cuerpos y muy buenas caras; los cabellos gruesos casi como sedas de cola de caballos y cortos: los cabellos los traen por encima de las cejas, salvo unos pocos... que los traen largos, que jamás cortan. Colón 1493.”<sup>9</sup>”

Aquest ens fa veure dues de les característiques més importants de l'aspecte físic dels tains, que serien l'estatura mitjana i la forma del seu crani, bastant ample, característica que va sorprendre als primers descobridors. Aquesta segona característica també és tractada per Manuel Ant. García Arévalo<sup>10</sup>, que explica com als nins se'ls feia ja de ben petits una deformació artificial del crani, se'ls subjectava amb bandes de cotó dues tauletes de palma, una frontal i l'altra occipital, i així feien que el front fos més ample. A més també es perforaven el lòbul inferior de les orelles per posar després en elles passadors decoratius anomenats, “taguaguas”.

Una de les descripcions fetes per Leudelle, quan va visitar La Vega amb Fray Ramón Pané a la primavera del 1495 va ser la de que aquests vivien sense lleis i que no utilitzaven mètodes escrits per fer reculls de les seves tradicions. A més també parla sobre el seu aspecte físic, fent una semblança del seu color, amb el color de les fulles d'un arbre a la tardor.

Amb aquesta descripció, per tant, podem veure, que coincideix bastant amb Colom respecte al aspecte físic d'aquest indígenes.

En quant als objectes d'ús corporal, també ens mostren com ho feien per remarcar les diferències socials. José M. Guarch Delmonte<sup>11</sup> ens fa una descripció detallada del tema. Trobaríem la utilització de figures que es penjaven, que representaven figures antropomorfes assegudes, normalment amb els braços en gerra i les mans suportades al maluc. Normalment mostraven un cap amb orelles prominents, les característiques facials exagerades i amb els genitals molt marcats, com

---

8 Figura 1

9 COLÓN, Cristóbal. *Diario de a bordo (Primer viaje)*. Madrid: Editorial EDAF, S.A., 2006. Pg. 92.

10 GARCÍA ARÉVALO, Manuel Ant. La conquista del Mar Caribe. *Arqueología taína. (exposición)*. Santo Domingo. P. 9

11 GUARCH DELMONTE, José M. El ajuar no-cerámico de los tainos de Cuba. *Serie arqueológica*. Academia de ciencias de Cuba. Instituto de arqueología. 1973, núm. 3, P. 10/11.

també la columna vertebral. Estaven fetes amb materials diversos. També trobam objectes com collarets de quars, orelleres, normalment fetes de pedra no massa dura i arracades fetes de còdol.

## **Estrats socials**

Trobem una jerarquització clara, a on al cap damunt es situa el cacic, que duia a terme matrimoni poligínic i a on es conserva la tradició religiosa al llinatge del cap. A més la successió era a través de la germana, pel que els successors eren els fillols. Manuel Ant. García Arévalo<sup>12</sup>, també ens explica algunes característiques que feien que el cacic es pogués diferenciar bé de la resta. Una de les característiques era que vestia el “guanín” o disc d'or que duia penjat al pit, a més de la utilització de cinturons i cintes per posar al cap.

Fray Bartolomé de Las Casas ens parla a més de que els cacics tenien molts altres cacics subordinats o caps locals. Com a exemple: “Una parte de Cibao estaba controlada por el cacique Uxmatex. Cuando Anacaona se convirtió en cacica, se decía que tenía 80 caciques subordinados”<sup>13</sup>

Aquí també hauríem de fer menció a les cacicas, ja que no només els homes podien accedir a aquest estrat social. Per tant no és un grup tancat si ens referim al gènere. Varen haver cacicas molt poderoses al seu territori, que controlaven un grup número de cacics subordinats a elles com ens fa veure Las Casas. Encara que sobre aquest tema la informació és escassa.

Quan els cacics viatjaven ho feien per mitjà dels seus súbdits, que els transportaven a una llitera de fusta o palla. A més els assistien els personatges de jerarquia elevada com eren els “nitains”, que els trobaríem després del cacic a l'escala social, i aquest grup estaria format per la seva parentela i, per tant, formarien com una primera noblesa.

En tercer grau trobem tota una massa dedicada a les faenes agrícoles i altres treballs i serveis. Aquests grups ens venen explicats per Manuel Ant. García Arévalo<sup>14</sup>.

A més, trobam que no havia un desenvolupament militarista, per això els nuclis d'assentament es situaven al interior de l'illa.

---

12 GARCÍA ARÉVALO, Manuel Ant. La conquista del Mar Caribe. *Arqueología taína. (exposición)*. Santo Domingo. P. 9

13 LAS CASAS, Fray Bartolomé. *Apologética Historia de las Indias*. Madrid.: 1909. Capítulo 197, pg 553.

14 GARCÍA ARÉVALO, Manuel Ant. La conquista del Mar Caribe. *Arqueología taína. (exposición)*. Santo Domingo. P. 9.

A més no havia artesans a temps complet, o sigui, que la ceràmica era feta per qualsevol persona del poble.

## TIPUS D'ASSENTAMENTS

Es sap cert que era una cultura sedentària, i que es van situar a zones de temperatura temperada per cultivar, per tant, allà es a on es varen establir. Lorenzo E. López y Sebastián ens parla de dos tipus d'assentaments, l'agrícola i el pesquer, aquest darrer a prop de la costa, o a la mateixa costa, on es dedicaven a la captura d'animals marins principalment. “... raras excepciones que responden a la especialización pesquera y se encuentran en la línea de la costa, la mayoría de los asentamientos se establecen en lomas o alturas...”<sup>15</sup>

Segons les hipòtesis de José Alcina Franch<sup>16</sup> se'ns presenta una gran ambigüitat. Havia poblats molt concentrats, però també agrupacions de cases de menor grau. El número d'habitants, per tant, no està massa clar, ja que segons Colom en alguns casos conviuen molts dins el mateix. Normalment estaven situats a l'interior, separats de la costa uns 3 kilòmetres, a la cúspide d'un turó no massa alt, amb una font d'aigua a curta distància.

En canvi Las Casas sí que va intentar donar un numero d'habitants per les aldees. Era important tenir en compte que eren unitats d'habitatge de famílies extenses, on existien unes relacions de parentesc nombroses a la mateixa casa. Per tant no eren habitatges individuals de família nuclear immediata.

“En esta isla Española, y en la de Cuba, y en la de San Juan y Jamaica y las de los Lucayos, había infinitos pueblos, juntas las casas, y de muchos vecinos juntos de diversos linajes, puesto que de uno se pudiera haber muchas casas y barrios multiplicados; y porque en esta isla y en las demás era muy asentada la paz y conformidad de unos pueblos y reinos con otros... y así comúnmente había en ésta y en las ya dichas islas los pueblos de ciento y doscientos y quinientos vecinos, digo casas,

---

15 LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. P. 31. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.

16 ALCINA FRANCH, José. “La cultura taína como sociedad en transición entre los niveles tribal y de jefaturas”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 71.

en cada una de las cuales diez y quince vecinos con sus mujeres y hijos moraban”<sup>17</sup>

Les cases eren distribuïdes de manera més o menys circular o el·líptica, amb una plaça central. Els residuals es trobaven junt a la base de les cases. Segons informa Colom, aprecia una certa bellesa de les cases, on precisa, a més, que no eren massa grans, les quals constaven de dues portes i que eren decorades amb caragols penjats. La seva descripció va ser:

“Vide una casa hermosa, no muy grande, y de dos puertas, porque así son todas, y entré en ella y vide una obra maravillosa, como cámaras hechas por una cierta manera que no lo sabría decir, y colgado al cielo della caracoles y otras cosas. Yo pensé que era el templo y los llamé y dije por señas si hacían en ella oración; dijeron que no, y subió uno dellos arriba y me daba todo cuanto ahí había y dello tomé algo (Colón, 1493).”<sup>18</sup>

A més no només es fixa en els aspectes més decoratius, sinó també en els aspectes més pràctics de quan va fer el seu viatge a Puerto Rico, a on no només fa anàlisi de la agricultura, també sobre altres aspectes com aquest: “Aquí vi yo muy buenas casas y adornamientos en el camino, de alguna d'ellas de redes y de cañas de una parte y de otra de(l) camino, que salían de las casas fasta la mar al luengo; y allí adonde fazían fin, en la playa, tenían un entretejido cada falso como açutea sobr'el camino, casi en manera de puerta y de tan perfecto labor, que en Valençia sería bien açebto”<sup>19</sup>

Fray Ramón Pané en canvi ens aporta una informació més detallada sobre els habitatges, ja que fa la descripció de la seva visita a La Vega junt amb Leudelle, on va veure aquestes de ben a prop i a més hi va viure al seu viatge. “La vivienda de los misioneros en Guaricano fue, probablemente, un bohío o una pequeña capilla o “adoratorio” construido al estilo de los indígenas, con suelo de tierra, paredes de “palos gruesos” y cañas y techo “de paxa” o iagues”<sup>20</sup>

Per tant, ara també se'ns dona informació sobre els materials que conformaven aquests habitatges i, a més, sobre quina superfície estaven situats.

---

17 LAS CASAS, Fray Bartolomé. *Apologética Historia Sumaria*. México: Universidad Autónoma de México/ Instituto de Investigaciones Históricas, 1967; Tomo I, Cap. XLVI. Pg. 243

18 COLÓN, Cristóbal. *Diario de a bordo (Primer viaje)*. Madrid: Editorial EDAF, S.A., 2006. Pg. 156.

19 CÓLON, Cristóbal. *Relación del segundo viaje, textos y documentos completos*. Madrid, 1995. Pg 241.

20 AYMAR I RAGOLTA, Jaume. Fray Ramón Pané, primicia de América. En: OLIVER, José R. (ed. princ.); MCEWAN, Colin; CASAS GILBERGA, Anna. *El Caribe precolombino. Fray Ramón Pané y el universo taíno*. Madrid: Secretaria general técnica del ministerio de cultura, subdirección general de publicaciones, información y documentación, 2008. P. 47

Lorenzo E. López y Sebastián<sup>21</sup> ens fa una descripció també sobre aquest tema, en la qual ens dona una nova aportació sobre la situació dels habitatges, tot a partir de les restes, ja que es sap quines són les d'habitació al reconèixer els femers, que es situaven just al costat. Aquests estaven situats a prop dels turons agrícoles i que els camps de “roza” estaven més lluny que aquests. A més també parla d'uns campaments temporals situats prop de la costa o prop de la caça.

Pels agrupaments residencials ens indica el nom que li donaven, “yucayeqes”. Pels habitatges utilitzaven el nom de “bohíos”<sup>22</sup>, que solien ser poligonals o circulars.

Fray Ramón Pané a la seva estada a La Vega no només va analitzar els habitatges, sinó que també el tracte que varen donar els indígenes a ell i al seu acompanyant, a on diu que a la seva arribada: “Los nativos los recibieron como enviados del cielo, les ofrecieron alojamiento en sus bohíos y les invitaron a comer cazabe<sup>23</sup>, ajes y maíz, que se comía casi sin elaboración.”<sup>24</sup>

Lorenzo E. López y Sebastián també fa menció sobre altre tipus de casa, aquestes amb una forma rectangular anomenada “caneyes”. A més senyala l'existència d'una plaça central, que era anomenada “Batey” i que aquesta segurament era per ús social i cerimonial. Un exemple d'aquest ús era la celebració dels “areitos” (explicats posteriorment) junt amb altres rituals duts a terme pels tains.

Aquesta plaça, a més, estava emmarcada per pedres alternades, que solien ser esteles o roques a on estaven gravats petroglifs i altres tipus de figures<sup>25</sup>. Una possible hipòtesi sobre això: “... dedicados a juegos de pelota o con funciones específicas que nos son desconocidas”<sup>26</sup>

A més segons José Alcina Franch<sup>27</sup>, aquests petroglifs i pictografies eren molt abundants, s'ha pogut veure això a coves com a l'illa dels Pins, al sur de Cuba i també pictografies a la cova de la Guácara del Comedero i a la cova de Hernando Alonso a l'illa de la Espanyola.

---

21 LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. P. 31. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.

22 Figura 2

23 La explicació donada per Fray Ramón Pané és que era un pa d'arrels, i que feia olor a “chirivía”.

24 AYMAR I RAGOLTA, Jaume. Fray Ramón Pané, primícia de Amèrica. En: OLIVER, José R. (ed. princ.); MCEWAN, Colin; CASAS GILBERGA, Anna. *El Caribe precolombino. Fray Ramón Pané y el universo taíno*. Madrid: Secretaria general técnica del ministerio de cultura, subdirección general de publicaciones, información y documentación, 2008. P. 47.

25 Figura 3

26 LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. P. 31. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.

27 ALCINA FRANCH, José. *Manual de arqueología americana*. Madrid: Aguilar S.A. De Ediciones, 1965. P. 488.

La residència del cacic era més gran que la resta i era a on es duia a terme el ritual de la cohoba. També trobam cercades tèrrees, a on la hipòtesi utilitzada per aquest autor<sup>28</sup> era que segurament servien com a recinte cerimonial.

A dins dels habitatges havia dos objectes essencials com ens apunta José M. Guarch Delmonte<sup>29</sup>. Un d'ells seria la hamaca, ja que alguns, com Las Casas, ens donen una descripció d'aquest objecte com a molt utilitzat a aquesta cultura. L'altre objecte serien les malles que normalment estaven penjades dins les cases, on hi ficaven diversos objectes.

Segons la hipòtesi del doctor Ernesto E. Tabío i la doctora Estella Rey<sup>30</sup>, alguns llocs d'enterrament estaven situats a coves junt a ofrenes funeràries, el més habitual, encara que també s'han trobat alguns en clarianes, però aquest cas en concret es va trobar a una zona de contacte amb espanyols.

També es important l'ús de coves, habitades per curts espais de temps i per un número limitat de persones. La seva funció era la de paratge, cerimonial o funerari.

Tenien una organització política típica de prefectures, ja que segons Fernández Oviedo, Pedro Mártir de Angleria, Fray Bartolomé de Las Casas i Andrés Morales es dividia en cacicats i regions. Encara que això no quadra amb l'estructura urbana o semi-urbana, podem dir que potser havia casos de diferents categories, cosa que reforça la teoria abans esmentada sobre uns grups de diferents categories però sempre en contacte un amb altres.

## **ESTRUCTURA ECONÒMICA**

L'activitat agrícola va ser molt important en aquesta cultura, a on un element essencial va ser la iuca o mandioca i, en un moment més tardà, el blat de moro. Encara que el valor econòmic de l'agricultura va ser el més important, també hi havia un paper especial dins la seva economia per la recol·lecció, especialment la del cotó. Sobre aquest tema tenim referència a les fonts, però no s'han trobat restes de teixits, pel que aquesta informació es basa en l'explicat a aquestes fonts.

---

28 LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. P. 31. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.

29 GUARCH DELMONTE, José M. El ajuar no-cerámico de los taínos de Cuba. *Serie arqueológica*. Academia de ciencias de Cuba. Instituto de arqueología. 1973, núm. 3, P. 15.

30 TABÍO, Ernesto E.; REY, Estella. *Prehistoria de Cuba*. Benado, Enith (ed.). La Habana: Editorial de Ciencias Sociales, 1985. P. 187.

De totes maneres entre els productes que es recol·lectaven també trobam una certa importància dels fruits silvestres. A més, per aquells que vivien a prop de la costa, la recol·lecció de mol·luscos també va ser un element destacable per la seva economia bàsica. D'aquesta darrera en fa menció especial Colom: “Volviéndose a la nao, halló los indios que consigo traía que pescaban caracoles muy grandes que en aquellos mares hay (Colón, 1976, II: 111-112).”<sup>31</sup>

Al moment del contacte s'utilitzaven dos tipus de sistemes agrícoles, el de “roza”, que principalment s'usava pel cultiu de blat de moro, així ens ho fa saber Lorenzo E. López y Sebastian,<sup>32</sup> on eren importants el sistemes de reg, el drenatge i la coa<sup>33</sup>. També existia el sistema de monticles o camellons, encara que es sap cert que no era típic taí, però Las Casas<sup>34</sup> dona a entendre que sí. La seva explicació d'aquesta afirmació és que realment el que fa és englobar la totalitat cultural de la illa de l'Espanyola.

La propietat de la terra era comunal o generalitzada. Un bon exemple ens el dona Girolamo Benzoni quan ens explica com: “Todo el mundo podía cavar en las minas cuanto le gustaba, como se hace con el agua de una fuente.”<sup>35</sup>

També parla sobre la propietat de la terra Pedro Màrtir de Angleria, que especifica que tots tenen en comú la terra i que desconeixien paraules com meu o teu, que ell creia que eren tan dolentes per la supervivència ja que, com ells mateix ens ho especifica, són paraules que fan que hagi una mena de discòrdia dins els grups. Per tant segueix en la mateixa línia que el dit abans per Girolamo Benzoni. “Es cosa averiguada que aquellos indígenas poseen en común la tierra, como la luz del sol y como el agua y que desconocen las palabras tuyo y mío, semillero de todos los males (Anglería, 1964, I: 141)”<sup>36</sup>

---

31 COLÓN, Cristóbal. *Diario de a bordo (Primer viaje)*. Madrid: Editorial EDAF, S.A., 2006. Pg. 137.

32 LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. P. 28/29. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.

33 Pal plantador, anomenat així a la Amèrica Continental.

34 VELOZ MAGGIOLO, Marcio. “Definición de cultura taina”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 19.

35 M. BENZONI, Girolamo. *La historia del mundo nuevo*. Venezuela: Academia Nacional de la Historia: 1967. Pg. 99

36 ANGLERIA, Pedro Màrtir. *Décadas del Nuevo Mundo*. México, 1964. Pg. 141.

Altres que parla sobre el tema és Hermes Tovar<sup>37</sup>, però aquest introdueix un nou concepte, ja que ens aporta una idea un poc més acurada d'aquesta propietat de la terra per part d'una comunitat. Ens menciona com la comunitat era composta, i que la terra era apropiada per una comunitat dominant. Per tant sí que observa que una comunitat està per damunt d'altra, pel que podem determinar que existien relacions de força entre comunitats.

La pesca també era important, encara que en menor grau, ja que era utilitzada principalment per comunitats que vivien prop d'aquest tipus de recurs, pel que aquest tipus de assentaments eren minoritaris. En canvi, la caça no era massa important ja que hi havia escassa fauna terrestre, o sigui, que es tractava d'un bé de luxe i, si era així, estava només a la mà de cacics i d'altres persones importants. Els animals que normalment es podien caçar eren principalment aus amb resina o a llaç, però també amfibis i animals marins.

Per tant, els recursos alimentaris que trobaríem dins la dieta taïna són molt variats en quant a vegetals, i d'això ens fa un recull bastant complet Lorenzo E. López y Sebastián<sup>38</sup>: la iuca, la batata, l'aje, el blat de moro, la yautía, la guáyiga, el lerén, l'ají i el maní. També trobaríem la pinya, la guaiaba, el hicaco, el caimito, el zapote, la guanàbana i el mamey.

A més ens fa una menció sobre la importància del tabac i els al·lucinògens, com veurem més tard, principalment als rituals tant religiosos com no religiosos.

Com a elements importants també tindríem les fibres vegetals com la cabuya i el cotó, entre altres.

A més, trobam una gran importància de la proteïna animal que provenia de la hutía, el curí i altres raedors, els cans muts, les iguanes, els caimans i moltes aus diverses, a on destacaria la cotorra. També dins aquest grup tenim el manatí i la tortuga, els peixos de riu, d'estuari, d'escull i d'altura. També caragols marins, terrestres i crancs.

Amb aquesta descripció podem arribar a la conclusió que varen aprofitar més els recursos terrestres, vegetals i animals, que no els marins.

---

37 ALCINA FRANCH, José. "La cultura taïna como sociedad en transición entre los niveles tribal y de jefaturas". *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taïna*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 70.

38 LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. P. 35. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.



Per dur a terme tot això Lorenzo E. López y Sebastián<sup>39</sup> ens fa menció sobre la perfecció d'instruments i útils com la canoa, les armes i els apers. Encara que també ens diu que seguien aprofitant instrumental lític primari i de petxina. Es van generalitzar l'arc, la fletxa, la llança i atlatl<sup>40</sup>.

En canvi per la pesca s'utilitzaven tres sistemes: “rémora”, corral·ls o laberints de canyes i estaques, i també repeses provisionals i substàncies que adormien a la pressa.

El transport utilitzat és vàlid tant per tains com per sub-tains perquè els primers espanyols no varen saber diferenciar els d'uns i els dels altres. Segons Colom eren embarcacions grans, amb acabats millors, més elaborades, impulsades per remos o canaletes:

“...halló una caleta en que vido cinco muy grandes almadías que los indios llaman “canoas”, como fustas muy hermosas y labradas que diz era placer vellas... Estaban debajo de árboles muy espesos y yendo por un camino que salía a ellas, fueron a dar a una atarazana muy bien ordenada y cubierta que ni sol ni agua no les podía hacer daño, y debajo de ella había otra canoa, hecha de un madero como las otras, como una fusta de diez y siete bancos: era placer ver las labores que tenía y su hermosura....(Colón, 1493)”<sup>41</sup>

## RELIGIÓ

### Mitologia taína

Una de les característiques que podem observar amb més claredat a la mitologia taína és l'ús del isomorfisme entre homes i animals, que va ser molt utilitzat com a recurs mitològic per explicar la creació humana, la cosmologia i la vida sobrenatural entre altres aspectes. Alguns animals i personatges mitològics els trobam després molt habitualment, dins les seves creences màgic-religioses.

A Mites i Creences religioses, recollides per Fray Ramón Pané a “Relación Acerca de las Antigüedades de los Indios”, es mencionen episodis a on els homes es converteixen en animals,

39 LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo cohoba Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. P. 28. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.

40 “Lanzardos”.

41 COLÓN, Cristóbal. *Diario de a bordo (Primer viaje)*. Madrid: Editorial EDAF, S.A., 2006. Pg. 154.

però també animals com a participants en la formació del gènere humà.

Els mites que s'utilitzen a la religió taïna són els següents:

- Guahayona o Yahubaba, al qual podem veure perfectament com es fa referència a la transformació d'un humà en un au en particular, observam el dit abans sobre l'aparició als mites no només d'humans sinó també d'animals. “Salió antes del amanecer, y los cogió el Sol por el camino, y se convirtió en pájaro que canta por la mañana, como el ruiseñor, y se llama Yahubabayael”<sup>42</sup>

- Nins abandonats, a on també podem veure aquest tipus de transformació: “Fueron transformados en pequeños animales, a manera de ranas que se llaman tonas”<sup>43</sup>

- El mite de Yaya, que ens dona una explicació sobre l'origen de la mar i dels peixos, encara que el mite explica que va ser primer la creació del peixos i després la de la mar. “Dio muerte a su hijo y puso sus huesos en una calabaza, los cuales luego se convirtieron en peces y, al caer y quebrarse el recipiente, salieron junto al agua que llenó la tierra dando origen al mar”<sup>44</sup>

- El mite sobre l'origen de les dones a l'illa: “El Inriri o pájaro carpintero con su pico, tal como agujerea los árboles, formó seres del sexo femenino para que hubiese de nuevo mujeres en la isla”<sup>45</sup>. Parla de la tornada de dones a la illa, per tant, abans ja hi havia. Per explicar aquesta desaparició, hauríem de parlar de altre mite, en el qual se'ns explica com les dones varen marxar impulsades per Guahayona i varen acabar a Matininó, abandonant a pares i fills. Per tant el primer mite explicat es refereix a la tornada de dones al territori després d'una època sense elles, a causa de la seva marxa.

- El mite de Demirán Caracaracol “Le extrajeron una tortuga viva de la joroba que le creció en la espalda”<sup>46</sup>

- El mite de Opiyelguobirán a on a diferència dels altres mites, apareix un ser antropomorf, i no un humà convertit en animal, com a la major part dels mites taïns. “Teniendo cabeza humana y cuatro

---

42 GARCÍA ARÉVALO, Manuel. “El murciélago en la Mitología y Arte Taíno”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 105.

43 *Ídem*.

44 *Ídem*.

45 GARCÍA ARÉVALO, Manuel. “El murciélago en la Mitología y Arte Taíno”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 106.

46 *Ídem*.

pies como de perro”<sup>47</sup>

Dins tot aquest tema dels animals dins el món religiós, Manuel García Arévalo, al seu article<sup>48</sup>, ens explica la gran importància dins les creences màgic-religioses de les representacions d'animals. Encara que Pané no les va descriure totes, sí que es pot veure en les representacions a objectes principalment. De totes maneres sí que es pot remarcar la importància de la ratapinyada i la òliba que representa les Opías<sup>49</sup>. Aquests són representats habitualment a objectes que sí ens han arribat.

Altre tema important també, i a on trobam molta informació a la Relación de Pané, és sobre el tema dels morts, principalment als capítols XII i XIII. De totes maneres Arron (1975: 80) ens fa una advertència front aquesta informació, la qual li pareix completament necessària i molt important a l'hora d'entendre aquest àmbit de la mitologia taïna: “No obstante las lagunas del texto, los formes arriba citados (o sea los capítulos XII y XIII) son bastante explícitos, y en no escasa medida su claridad debe haber contribuido a que éstos sean de las pocas creencias taínas generalmente conocidas”<sup>50</sup>

Pané ens explica que els tains creien que els morts van a un lloc determinat, anomenat Coaybay i que es troba a un lloc dins la mateixa illa. A més, va un poc més enllà i ens diu qui va ser el primer en estar allà, que pren el nom de Maquetaurie Guayaba.

Referint-se al lloc descrit per Pané, aquest ens parla de com els tains també creien que els morts es trobaven allà reclosos durant el dia i que al vespre passejaven i menjaven guayaba, feien festa i es reunien amb els vius. Aquests, per diferenciar-los dels vius es fixaven en una característica que aquests morts no tenien, no tenir Operito<sup>51</sup>. (En aquest punt hem de recordar que els tains anaven nuus, pel que era fàcil reconèixer aquesta característica ja que estava a la vista).

A més, altra informació donada per Pané sobre aquest tema és el nom que es donava a l'esperit de la persona quan estava viva, que prenia el nom de Goeíza, i quan estava morta era anomenat Opia. Pané diu que l'esperit prenia forma de pare, mare, germà o qualsevol parent, però no deixa massa especificat si podia prendre altres formes.

---

47 *Ídem.*

48 *Ídem.*

49 Esperits de morts.

50 GARCÍA ARÉVALO, Manuel. “El murciélago en la Mitología y Arte Taíno”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 107/8.

51 Referit al melic.

És molt important que Pané parli de la guayaba relacionant-la amb aquest tema, ja que aquest fruit estava relacionat amb un tipus específic de ratapinyada molt comuna a Santo Domingo i aquesta s'ha relacionat amb els morts i amb la seva activitat nocturna, com he explicat abans, per això també l'explicació sobre el nom del primer indígena que va estar el primer a Coaybay.

Per tant a la cultura taïna es representa la ratapinyada com a ornamentació de molts objectes d'ús quotidià i també cerimonial, ja que aquest animal era important dins el món religiós taí. Un exemple de representacions d'aquest, serien els caps o caretes com a ansa. En alguns casos inclús, trobam intents d'humanitzar les ratapinyades a les representacions. Segons Herrera Fritot: “en este tipo quiroptético, con todas sus modalidades, es donde puede apreciarse bien el exquisito arte alfarero taíno y ver hasta dónde puede llegar en la estilización de los motivos que captó a la naturaleza”<sup>52</sup>.

Un altre element important dins la mitologia taïna eren les coves, per la seva forma, que per ells era sagrada i, a més, era molt important per la seva mitologia. Pels tains era un lloc místic que tenia el seu d'origen en temps arcaics. Així ens ho fa saber José R. Oliver al seu article: “Las cuevas como lugares místicos tienen su origen más probable em tiempos arcaicos, entre grupos prearahuacos de las Antillas Mayores y no tanto, como a menudo se afirma, en las posteriores poblaciones de inmigrantes arahuacos, llamados salaloides cedrosan, de Trinidad y del Noreste de Sudamérica”<sup>53</sup>

Per donar una explicació més acurada d'això s'ha de puntualitzar que els tains pensaven que la humanitat provenia de dues coves, la de Cacibajagua que era d'on provenien el tains i la Cova del Indigno, que era d'on provenien la resta d'habitants de La Espanyola.

Altre aspecte que s'hauria de destacar de la mitologia taïna és la importància dels huracans, que segons els tains, estaven controlats per éssers sobrenaturals. Els tains, a més, per mitjà de l'observació, intentaven predir els cicles de l'entorn ecològic i dels fenòmens de la naturalesa. Llavors, amb les dades que extreïen d'aquesta acció, es varen guiar per plantar, pescar i dur a terme altres activitats. També, per controlar aquests fenòmens, feien tota una sèrie de rituals de consulta amb l'ajuda del cemí, que serà explicat més endavant.

---

52 GARCÍA ARÉVALO, Manuel. “El murciélago en la Mitología y Arte Taíno”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 110.

53 OLIVER, José R. El universo material y espiritual de los tainos. En: OLIVER, José R. (ed. princ.); MCEWAN, Colin; CASAS GILBERGA, Anna. *El Caribe precolombino. Fray Ramón Pané y el universo taíno*. Madrid: Secretaria general técnica del ministerio de cultura, subdirección general de publicaciones, información y documentación, 2008. P. 142.

A més se'ns dona una possible hipòtesi sobre la possible arrel de les tradicions culturals religioses del tains. Se'ns explica que hi havia dos tipus de miniatures que es varen convertir en objectes emblemàtics per la religió, els trigonolitos<sup>54</sup> i els caps macorix de pedra. Eren d'ús personal. Els trigonolitos, al començament, no tenien decoració de cap tipus, per tant, la importància radicava en la seva forma. Aquests tenien forma de triangle on el punt més alt simbolitzava el creixement de la iuca.

Però no només eren aquests dos objectes importants per la religió, sinó també l'inhalador per la cohoba, que varen començar a utilitzar de forma ritual i que no només era fonamental per la religió, sinó també per la vida política i per entendre la seva visió del món.

Es molt important dins aquest tema, com els primers descobridors varen veure, informar i analitzar tot aquest món religiós nou per ells. Entre aquestes indagacions varen apreciar que aquests habitants de les illes del Carib creien en un Ser Suprem, que era un ser immortal, també invisible i que no tenia principi. La morada d'aquest Ser Suprem era el cel. A aquest l'anomenaven Yocahu Vagua Maorocoti. En un moment va ser anomenat per Pané i Las Casas, Yokahuguama, els quals sabien com s'anomenava però no enteniien el perquè d'aquest nom, així ens ho fa entendre Pané: “No sé lo que por este nombre quisieron significar, porque cuando lo pudiera saber, no lo advertí.”<sup>55</sup>

Fent un estudi filològic del nom es veu que podia ser un Ser Suprem relacionat amb l'agricultura i la pesca, les dues fonamentals per la vida taïna. Encara que altres autors també l'han relacionat amb la iuca, al ser també essencial per la seva vida, i anar passant per davant de tota la resta de divinitats fins a fer-se la més significativa.

A més, altra característica era que aquest Ser Suprem podia tenir una mare, es a dir, la deessa Terra, i per tant, podria significar que aquest Ser no era tot poderós, ja que moria i tornava a la vida cada any, amb el cicle de la agricultura.

Per tant, la hipòtesi més acceptada era que eren politeistes i animistes. A més existia una correlació de les seves idees religioses amb el social, l'econòmic i el polític. També la convergència de diverses cultures al mateix torrent fa que s'hagi produït sincretisme.

---

54 Figura 4

55 PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974. Pg. 71.

Una característica a tenir en compte dins tota la religió taïna és la gran importància que donaven els tains a unes figures anomenades cemí<sup>56</sup>, on estava representat el déu. La seva funció era la d'oracle i protector. Entre aquestes figures existia una jerarquització, basada en el material amb el qual estava feta i la seva terminació artística.

Hem d'aclarir que no es tractava de simples representacions artístiques, ja que ells no miraven aquestes només per l'estètica, sinó que eren molt importants pel que representaven. Amb aquestes representacions intentaven transmetre les seves antigues creences religioses. Algunes d'aquestes eren fetes amb figura humana. Altres eren convertides en ídols, algunes venerades i tractades amb respecte i por.

La seva manera de veure aquestes representacions té una explicació, i era que tractaven les obres com éssers poderosos amb una gran força vital. Aquestes eren anomenades cemí, dels quals he parlat anteriorment. Eren vistos com a persones que podien establir relacions socials tant amb humans com amb altres éssers.

Aquest cemí tenia títols i genealogia. Els nadius coneixien les seves històries, i això era el resultat de la seva vinculació amb cacics i behics.

Els tains realment pensaven que aquestes figures tenien vida, tenien poder i a més els hi ho podien transmetre. Per aquests motius eren objecte de culte i eren utilitzats pels habitants de les capes més altes com eren per exemple els cacics i els behics. Es pensa que les utilitzaven per recolzar i reforçar el seu poder, i personalment crec que és així, que aquests les utilitzaven per enfortir el seu poder davant la resta.

En alguns dels casos aquests cemí estaven lligats a una sèrie de mites teogònics, així com també mites cosmogònics i antropogònics, com el de l'origen del mar i els peixos. D'aquests mites tenim una sèrie d'exemples, com és el cas de l'exposat per Pané:

“Dicen que el Sol y la Luna salieron de una cueva que está en el país de un cacique llamado Mautiatihuel, la cual se llama Iguanaboína y ellos la tienen en mucha estimación y la tienen toda pintada a su modo, sin figura alguna, con muchos follajes y

---

56 Figura 5, Figura 6 i Figura 7

otras cosas semejantes. Y en dicha cueva había dos cemíes, hechos de piedra, pequeños del tamaño de medio brazo, con las manos atadas y parecía que sudaban. Los cuales cemíes estimaban mucho y cuando no llovía dicen que entraban allí a visitarles y enseguida llovía. Y de estos cemíes al uno le llamaban Boinayel y al otro Marohu”<sup>57</sup>

Es pensa que Pané va confondre dos mites i que va vincular aquest dos cemies per la vinculació taína a aquests dos fenòmens atmosfèrics.

Altre mite és el de “La Señora del Viento y sus dos auxiliares”, on es refereix específicament al mite del cicló, l'assot i l'horror de les illes del carib. Segons Pané:

“Este cemí Guabancex estaba en un país de un gran cacique de los principales llamados Aumatex. El cual cemí es mujer y dicen que hay otros dos en su compañía: el uno es pregonero y el otro recogedor y gobernador de las aguas. Y dicen que cuando Guabancex se encoleriza hace mover el viento y el agua y echa por tierra las casas y arranca los árboles. Este cemí dicen que es mujer y está hecho de piedras de aquel país y los otros dos cemíes que están en su compañía se llaman el uno Guataubá y es pregonero o heraldo que por mandato de Guabancex ordena que todos los otros cemíes de aquella provincia ayuden a hacer mucho viento y lluvia; y el otro se llama Coatrisquie, el cual dicen que recoge las aguas en los valles entre las montañas y después las deja correr para que destruyan el país.”<sup>58</sup>

Altre mite destacat era el de mite i cemí de Opiyelguobiran, a on Pané explica: “De otro cemí que se llamaba Opiyelguobiran y lo tenía un hombre principal, que se llamaba Sabaniobabo que tenía muchos vasallos bajo su mando. EL cual cemí Opiyelguobiran dicen que tiene cuatro pies como de perro y es de madera y que muchas veces por la noche salía de casa y se iba a las selvas. Allí iban a buscarlo y vuelto a casa atábanlo con cuerdas pero él se volvía a las selvas”<sup>59</sup>

Altre mite i cemí és el de Vaybrama, important per el cultiu de la iuca i el seu tractament. A més parla sobre la tala i crema de moltes zones de bosc, també de l'efecte del suc verinós de la iuca:

“Del cemí Buya y Aiba del que dicen que, cuando hubo guerra, lo quemaron y, después

---

57 PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974. Pg. 37.

58 PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974. Pg. 24.

59 PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974. Pg. 23

lavándolo con el jugo de la iuca, le crecieron los brazos y le nacieron de nuevo ojos y le creció el cuerpo. La yuca era pequeña y con el agua y el jugo mencionado la lavaban para que fuera grande y afirmaban que causaba enfermedades a los que habían hecho el dicho cemí, por no haberle llevado yuca que comer. Este cemí se llamaba Baibrama. Y cuando alguno se enfermaba, llamaban al behíque y le preguntaban de qué procedería su enfermedad y él respondía que Baibrama se lo había enviado porque no le había mandado de comer por conducto de los que tenían cuidado de su casa”<sup>60</sup>

També existeix el mite del Corocote, que junt amb tots els anteriors formen part dels mites teogònics.

Segons Geraldini<sup>61</sup>, els déus estaven representats en figures horribles, pel que volien ser temuts i no estimats, com hem pogut veure en alguns dels mites. En opinió de Fray Ramón Pané aquests tains, no tenien un culte ben organitzat i, a més, eren propensos a creure fàcilment en tot allò que els hi contaven i no s'oposaven a res del que deien els behics. Per això mateix explica com per aquesta facilitat de creure va obrir les portes a l'acceptació i no oposició cap al cristianisme.

Per tant podem veure que no només acceptaven tot allò dels behics sinó també tot allò que els hi arribava de nou junt a aquests nous visitants (els primer espanyols varen dur una tasca de conversió al cristianisme de tots els habitants del nou món com poguessin).

A més, ens descriu com la transmissió cultural i religiosa es feia per mitjà de cançons que tocaven els principals homes del poble i que l'instrument amb el qual les interpretaven era el mayohabao: “tienen su ley compendiada en canciones antiguas, por las cuales se rigen, como los moros por la escritura. Y cuando quieren cantar sus canciones, tocan cierto instrumento, que se llama mayohabao (...) A su son cantan canciones, que se aprenden de memoria; y lo tocan los hombres principales”<sup>62</sup>

També deixa ben clar que el culte dels cemí depenia dels cacics i que només els principals podien recitar aquestes cançons. Per tant es veu un clar protagonisme dels cacics en temes religiosos, ja que era una manera de afiançar el seu poder damunt la resta. Això els espanyols ho aprofitaren per, primerament, cristianitzar a aquests darrers i d'aquesta manera expandir el culte de manera vertical

60 PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974. Pg. 34.

61 ARNAIZ, Francisco José. “El mundo religioso taíno visto por la fe católica española”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 148.

62 PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974. Pg. 24.



cap abaix.

## **Ritus**

Els llocs on feien les pràctiques cerimonials se'ns presenten de dues formes. La primera és a coves cerimonials, normalment localitzades a uns 4 kilòmetres de la costa. La segona opció seria a un terraplè, que és el lloc més comú utilitzat per aquest tipus d'accions, on es situa un gran recinte delimitat per murs de terra. Aquests se'ns presenten associats a un nucli de població i solen estar situats a uns 3 kilòmetres de la costa més o menys.

Després d'especificar on es produïen moltes de les pràctiques cerimonials taines, hem de deixar clar que existien dos tipus de culte dins la seva religió: el culte privat i el culte públic. Dins aquest segon, els principals rituals que practicaven eren el ritu de la Cohoba i el ritu del Areito. Aquest segon podia ser religiós o profà.

### *Ritu de la Cohoba*

Una observació que va fer José A. Caro Alvarez<sup>63</sup> abans d'explicar quin era el ritual de la cohoba és el de l'explicació dels diferents significats d'aquesta paraula. Per una banda era utilitzada per a nomenar els pols al·lucinògens i per altra banda per nomenar el ritu pròpiament dit.

Per tant a l'hora d'explicar aquesta cerimònia, hem de dir que constava de la inhalació d'una substància, després del vòmit purificador provocat per una espàtula vòmica<sup>64</sup>, que fa que el beic es comuniqui amb les divinitats. Per tant, per aquest motiu, Carlos Esteban Deive<sup>65</sup> parla de un chamanisme que com a tècnica utilitza l'èxtasi.<sup>66</sup>

Sobre el tema de les espàtules vòmiques<sup>67</sup>, José M. Guarch Delmonte<sup>68</sup> ens explica com eren aquestes, de quins materials estaven fetes, com per exemple, que era estrany trobar-les formades per pedra, ja que el més habitual era que estiguessin fetes de petxina o d'ós. A la part de l'empunyadura

---

63 CARO ALVAREZ, José A. *La cohoba*. Santo Domingo: Museo del Hombre Dominicano, 1977. P. 2.

64 Figura 8

65 DEIVE, Carlos Esteban. "El Chamanismo Taino". *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 82

66 Figura 12

67 Figura 9

68 GUARCH DELMONTE, José M. El ajuar no-cerámico de los tainos de Cuba. *Serie arqueológica*. Academia de ciencias de Cuba. Instituto de arqueología. 1973, núm. 3, P. 9.

estaven tallades figures antropomorfes que continuaven en una fulla llarga, estreta, normalment corba.

Una vegada aclarit aquest punt, Las Casas també ens fa referències sobre la pràctica del ritus de la cohoba a on ens explica com es preparava la cohoba, on es molien unes herbes de color marró: “...tenían hechos ciertos polvos de ciertas yerbas muy secas y bien molidas, de color de canela o de albeña molida; en fin, eran de color leonada. Estos ponían en un plato redondo, no llano, sino un poco algo combado o hondo, hecho de madera, tan hermoso, liso y lindo que no fuera muy más hermoso de oro o de plata; era casi negro y lucio como de azabache (CLXVI, 122)”<sup>69</sup>

Tot això era introduït per uns tubs<sup>70</sup> fins el nas. Aquesta acció no era duta a terme només pel behic, sinó també pel cacic, però aquest segon només ho feia si el primer li donava el consentiment.

“...de los dos tercios de la cual en adelante se abría por dos cañutos huecos, de la misma manera que abrimos los dos dedos del medio, sacando el pulgar, cuando extendemos la mano. Aquellos dos cañutos puestos en ambas a dos ventanas de las narices, y en principio de la flauta, digamos en los polvos que estaban en el plato, sorbían con el huelgo hacia adentro y sorbiendo rescebían por las narices la cantidad de los polvos que tomar determinaban; los cuales rescebidos, salían luego de seso o cuasi como si bebieran vina fuerte, de donde borrachos o cuasi borrachos ... (CXLVI), 122”<sup>71</sup>

En quant a la cerimònia, que es practicava a l'hora de dur a terme el ritu de la Cohoba, segons Las Casas:

“Yo los vi algunas veces celebrar su cohoba y era cosa de ver cómo la tomaban y lo que parlaban. El primero que comenzaba era el señor y en tanto que él la hacía todos callaban; tomaban sus cohoba (que es sorber por las narices aquellos polvos, como está dicho) y tomábase asentados en unos banquetes bajos, pero muy bien labrados, que llaman douhos (la primera sílaba luenga) estaba un rato la cabeza a un lado vuelta y los brazos encima de las rodillas, y después alzaba la cara hacia el cielo hablando sus ciertas palabras que debían ser su oración a Dios verdadero o al que tenían por Dios; respondían todos entonces cuasi como cuando nosotros respondemos amén, y eso

---

69 LAS CASAS, Fray Bartolomé. *Historia de las Indias*. Madrid, 1958. Pg. 122.

70 Figura 10 i Figura 11

71 LAS CASAS, Fray Bartolomé. *Historia de las Indias*. Madrid, 1958. Pg. 122.

hacían con grande apellido de voces y sonidos, captándole la benevolencia y rogándole que dijese lo que había visto. Él les daba cuenta de su visión diciendo que el cemí le había hablado y certificado de buenos tiempos o adversos, o que habían de haber hijos o que se les habían de morir, o que habían de tener alguna contención o guerra con sus vecinos” (CLVI)<sup>72</sup>

Per tant, en conclusió, el ritu era dut a terme pel senyor, és a dir, era oficiat pel cacic, i tota la resta d'assistents es mantenien en silenci a l'espera de la següent acció. En aquell moment prenen la cohoba<sup>73</sup> per conducte nasal en forma de pols, com s'ha explicat anteriorment. Tota aquest acció era feta mentre tots estaven asseguts a Douhos<sup>74</sup>. Després el cacic mirava cap al cel, parlava i tots responien. Al final el senyor contava la seva visió del què li va dir el cemí, que normalment eren consells o informació útil per dur a terme accions del dia a dia. Per tant s'ha de insistir en la importància de la figura del cacic a tot el ritu ja que reforçava el seu poder sobre els altres fent d'intermediari entre ell i el déu.

### *Ritu del areito*

El ritu del areito ens l'explica Carlos Esteban Deive<sup>75</sup>. Aquest ens diu que constava de tota una sèrie de cançons amb la funció de mantenir la tradició oral i el passat històric dels habitants.<sup>76</sup>

El ritu del Areito explicat per Pedro Mártir de Angleria, era diferent:

“Así cargadas de caracoles, golpeando el suelo con los pies, bailando, cantando y danzando, saludaban con reverencia al cacique, el cual, sentado en el umbral de su puerta, recibía a los que iban llegando tocando con un plectro el atabal. Habiendo de hacer las ofrendas sagradas a su zeme, quiero decir al simulacro semejante a los manes infernales según pintan, a fin de que purgados sean más agradables a la deidad, metiéndose en la garganta hasta la epiglotis o digamos hasta la campanilla, la paleta que cada uno lleva siempre en la mano en tales días, vomitaban y evacuaban el estómago (pompam) hasta no dejar nada. Después de esto se iban al palacio del cacique y se

---

72 LAS CASAS, Fray Bartolomé. *Historia de las Indias*. Madrid, 1958. Pg. 122.

73 Substància alucinògena aconseguida de la Piptadenia Peregrina.

74 Bancs baixos.

75 DEIVE, Carlos Esteban. “El Chamanismo Taino”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 84.

76 Figura 13

sentaban todos delante del zeme regio en círculos a modo de teatro, como las revueltas de un laberinto. Con los pies doblados debajo de sí como los zapateros, se estaban sentados y mirando al zeme cabizbajos; casi temblando de reverencia y teniendo temor, le pedían que no le fueran desagradables los sacrificios que le iban a hacer. De seguida, con su acostumbrado murmullo, le exponían sus votos al dios. Asisten al zeme los tretanto que esto se hacía en el palacio del cacique, en otra parte las mujeres timbaleras se ocupaban en la ofrenda de las tortas. Hecha la señal por los bobitos, ceñidas con guirnaldas de varias flores, danzando y cantando sus himnos, que llaman areítos, ofrecen tortas en canastos primorosamente labrados. Entretanto comenzaban a rodear a los que estaban sentados; éstos, levantándose como de un salto repentino, colmaban de maravillosas alabanzas al zeme y referían cantando las hazañas de los antepasados del cacique. Después daban gracias al zeme por los beneficios que les había hecho y le pedían humildemente que hiciera que les saliera bien las cosas futuras. Por fin, cuando arrodillados ambos sexos ofrecían al dios las tortas, las santificaban recibéndolas los bobitos y las partían en tantos pedazos cuantos eran los hombres de allí se encontraban. Cada uno se llevaba intacta a su casa una partecilla y la guardaba todo el año como cosa sagrada”<sup>77</sup>

Per tant començava amb la gent carregada de cargols, passaven a colpejar el terra amb els peus, ballaven, cantaven i saludaven al cacic. Mentre, el cacic rebia a la gent al llindar de la porta. El següent que es feia era purgar-se ficant-se una paleta fins la campaneta. Llavors tots anaven a la casa del cacic i seien en cercle. Deia que també eren presents bobitos<sup>78</sup>. Les dones, a altra banda, feien una ofrena de tortes mentre ballaven i cantaven himnes anomenats areítos i mentre rodejaven als que estaven asseguts.

Després, una vegada tots junts, es posaven agenollats i oferien les tortes al déu. Es començaven a dividir les tortes fins que cada un tenia un tros, que era dut a casa de cadascun i es guardava tot l'any.

Altra característica que podem observar llegint aquest text és el gran respecte que tenen els indígenes cap el seu cacic. Al ritu veiem el respecte a la divinitat, però també cap al cap, es a dir, cap al cacic i, a més, una cosa molt important és que realment no són només el cacic i el behic els

---

77 MÁRTIR DE ANGLERÍA, Pedro. *Décadas del Nuevo Mundo*. Buenos Aires: Editorial BAJEL, 1944. Pg. 555.

78 Eren els sacerdots però Angleria els anomena diferent a Pané, normalment són anomenats behics.

encarregats de dur-ho a terme, sinó que tota la gent acaba actuant al ritu com a part activa del mateix, tots tenen la seva part.

També ens dona la seva visió sobre els areito Pedro Henríquez Ureña, el qual parla d'ells com a tota una acció ben preparada a mode de dansa amb preparació en tots els seus àmbits, amb un paper important dels caps i el qual podia ser dut a terme per arribar a una sèrie d'amistats o com a acte religiós:

“Tal rito compendiaba todo el arte coreográfico, musical y poético de los antillanos. Podían tomar parte en él los gobernantes, como Anacaona, que dirigió aquel célebre areíto de trescientas vírgenes en homenaje al adelantado Bartolomé Colón. Podía tener significado religioso y crear lazos sagrados de amistad, como el que Mayobanez declaraba para con Guarionex, porque le había enseñado “el areíto de la Maguá””<sup>79</sup>

Com he dit abans els areitos també podien ser religiosos i l'única diferència era que en aquests no es prenién begudes.

Dins els ritus, si parlam de manera general, es podia parlar d'un tercer també molt important, la pràctica del dejuni, dut a terme per cacics i behics, principalment. Aquest, es duia a terme perquè era un acte de sacrifici que ells presentaven i a més era un mitjà de comunicació. El diàleg que es duia a terme posteriorment, era molt paregut al dut a terme al ritus de la cohoba.

## **Behics**

La religió era una part molt important a la vida taína, com hem pogut veure fins ara. Per tant, va ser també molt important la persona que es dedicava a la religió, en aquest cas l'anomenat behíque. Aquest estava considerat superior, socialment per damunt de la resta dels habitants, exceptuant al cacic, és a dir, del poble en general. El seu càrrec implicava dur a terme tota una sèrie d'activitats, per això aquest es dedicava a tota una sèrie de treballs com a liturg, arúspex, agorer, pedagog, farmacèutic, remeier, metge, mag i fabricant de cemis.

---

<sup>79</sup> HENRÍQUEZ UREÑA, Pedro. *Para la Historia de los indigenismos*. Buenos Aires: Universidad de Buenos Aires, 1938, Pg. 111.

Sobre la seva iniciació hi ha molt poca informació. Las Casas parla dels chamans de Cuba, que duïen a terme dejuni, llavors s'enfrontaven a proves i si les passaven podien contactar amb els esperits:

“Ayunaban cuatro meses, y más, continuos, sin comer cosa alguna, sino sólo cierto zumo de yerba o yerbas, que solamente para sustentarlos que no muriesen, bastaba; de donde se colige que debía ser de grandísima virtud aquella yerba o yerbas .... Macerados, pues y atormentados de aquel cruel y aspérrimo y prolijo ayuno, que no les faltaba sino expirar, decíase entonces que estaban dispuestos y dignos, que les apareciese y de ver la cara del Cemí, que no podría ser otro sino el demonio. Allí les respondía e informaba de lo que le preguntaban y lo que más él para engañarlos les añadía, todo lo cual después a la otra gente los behiques denunciaban y persuadían...”<sup>80</sup>

No tenim massa més informació sobre aquest tema, com he dit abans. Només algunes accions que poden dur a la hipòtesi de que això podia ser una pràctica iniciàtica. En canvi Pané diu que els behics es comunicaven amb els esperits en llengua taïna, per tant aporta una nova informació sobre el tema.

L'autor que ens parla sobre les seves vestidures va ser Luis Joseph Peguero que, basant-se en Fernández de Oviedo y de Herrera, va dir:

“La Bestidura ... era una manta de algodón teñida de negro, que torsidos los dos cantos sobre el hombro anudávanla sobre el pecho, y de este nudo pendía una efigie del demonio en figura de su cemí o ídolo para ser mejor reberenciados, la falda de esta negra manta tocava en el suelo. Cubrían con ella la cabeza y ocultavan la máquina del cabello, que este aliñaban con la miel de Maguey en pequeñas porciones torsido como cuerdas y los más del cuerpo desnudo, sólo cubrían sus partes con la Panpoñilla que era un pequeño lienzo de algodón. Alimentávanse éstos con las primisas que puntualmente les contribuyhan de cuando produsían las siembras y con ésto mantenían sus hijos y concubinas y con el primer plato de la mesa de los reyes y casiques que de justicia se les dava”<sup>81</sup>

---

80 LAS CASAS, Fray Bartolomé. *Historia de las Indias*. Madrid, 1958. Vol. V, Pg. 124.

81 PEGUERO, Luis Joseph. *Historia de la Conquista de la Isla de la Española de Santo Domingo*. Santo Domingo, 1975. Tomo I. Pg 112.

Carlos Esteban Deive<sup>82</sup> explica que a més eren intermediaris entre homes i divinitats, o cemis. Entre les seves funcions trobam les d'organitzar el culte, comunicar les tradicions, educar els fills dels cacics i fer de consellers. A més presidien les cerimònies juntament amb el cacic, a més de fabricar els cemis (d'això el primer que aporta dades és Pané). Tot això es essencial pel ritual de la cohoba.

Un tema interessant a destacar és la visió personal dels cronistes front la religió taïna en general i front la figura dels behics en particular. Un parell d'exemples serien el de Las Casas, que explica com els behiques utilitzaven patranyes i fàbules, invencions del dimoni o també podien ser grans desvaris, pel que tenien una visió molt negativa d'aquests: “Tenían mil patrañas y como fábulas según parece las que fingían, entre los antiguos griegos y latinos, los poetas, puesto que los poetas pretendían, en muchas de sus ficciones, alguna moralidad y alegorías para inducir a los hombres a buenas costumbres; estos no sabemos lo que por aquellas fantasías entender o que se entendiese querían. (...) Eran invenciones del demonio o grandes desvaríos”<sup>83</sup>

Altre cronista que també tenia una visió negativa sobre el tema era Pané. Veia amb mals ulls els enganys que rebien des dels cemis: “Digamos ahora de la creencia que tienen en lo que toca a sus ídolos y cemíes y de los grandes engaños que de éstos reciben”<sup>84</sup>

Altre autor que dona la seva visió particular sobre el tema és Pedro Martir de Angleria, que mostra sempre una actitud negativa front a aquests. Veia als behics com a uns mentiders que enganaven a la gent ignorant, per tant representaven al dimoni: “En estas supersticiones los imbuyen sus augures (...) que cometen mil engaños con la pobre gente ignorante.”<sup>85</sup>

Una característica important dins les atribucions dels behics era la seva activitat com a metges a la pròpia comunitat<sup>86</sup>. Pensaven que les malalties eren culpa de la persona que la contreia, ja que era causada per una substància obra de la divinitat que estava descontenta amb aquest. Pané explica aquesta concepció: “Has de saber que has comido una cosa que te ha producido el mal que padeces; mira cómo te lo he sacado del cuerpo, que tu cemí lo había puesto ... porque no le hiciste oración, o no le fabricaste algún templo, o no le diste alguna heredad”<sup>87</sup>

---

82 DEIVE, Carlos Esteban. “El Chamanismo Taino”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 81.

83 LAS CASAS, Fray Bartolomé. *Apologética Historia de las Indias*. Ediciones Atlas, 1958. Vol. 106. Pg. 123.

84 PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974. Pg. 34.

85 MÁRTIR DE ANGLERÍA, Pedro. *Décadas del Nuevo Mundo*. Buenos Aires: Editorial BAJEL, 1944. Pg. 100.

86 Figura 14

87 PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974. Pg. 19.

Pané ens explica el mètode a seguir quan una persona es posava malalta, el qual es duia front el behic, que es posava a dieta juntament amb el malalt, posava cara de malalt i els dos (malalt i behic) prenién la cohoba. Així el behic s'adonava de quin era el problema, ja que les divinitats li deien la causa de la malaltia. Llavors el behic, el malalt i els familiars vomitaven, feien dejuni i seguien les prescripcions. Tota l'acció es feia a la casa del malalt. El behic, abans de dur a terme aquest procés, es pintava la cara amb carbó o sutge, entrava a la casa i tots en aquell moment prenién silenci.

El primer que es feia era provocar-se el vòmit amb unes herbes i, llavors, agafaven una torxa i prenién una substància. Després el sacerdot s'aixecava i donava dues voltes al malalt, que romania al mig de la sala. Palpava les seves cames, les pegava una forta estirada i just després tancava la porta mentre deia: “Vete a la montaña, o al mar, o donde quieras”<sup>88</sup>

Llavors aspirava per qualque part del cos del malalt i escopia allò que succionava. Segons Pané, el que escopia era alguna cosa que s'havia ficat a la boca mentre anava a la casa del malalt, no creia que allò fos real, trobava que era pur teatre. Si el que escopia era una pedra, aquesta es convertia en sagrada i Pané ens explica la importància que aquesta tenia llavors per ells, a la qual tractaven com si fos una persona més: “Y algunas veces tienen por cierto que aquellas piedras son buenas, y ayudan a hacer parir a las mujeres, y las guardan con mucho cuidado, envueltas en algodón, metiéndolas en pequeñas cestas, y les dan de comer de lo que ellos comen y lo mismo hacen con los cemíes que tienen en casa, (Pané: 37)”<sup>89</sup>

Si el malalt moria, el behic havia de passar dues proves, ja que havien de esbrinar el perquè. La raó era, segurament, que el behic hagués errat amb el diagnòstic i la cura d'aquest, i que el pacient hagués mort precisament per mala praxis:

La primera prova que havia de passar era una a on es recollien els cabells i les ungles del difunt, i el que es feia amb aquestes era una mescla amb el suc de “güeyo”, se li donava per la boca i nas al difunt, i una vegada fet això, es demanava la causa de la mort. Si aquest verificava que la culpa era del behic, es retornava al mort a la sepultura i es copejava al behic als braços, cames i cap fins rompre-se'ls i se l'abandonava perquè es pensaven que moriria.

---

88 PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974. Pg. 36

89 PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974. Pg. 37



El problema és que el behic no podia morir així i es recuperava gràcies a l'assistència dels cemies en forma de colobres. Segons Pané la forma de matar-lo correctament era altra: “Porque dicen que ninguno de estos médicos puede morir por muchos palos y golpes que les den si no les sacan los testículos”<sup>90</sup>

La segona prova era posar el cos a la foguera i demanar insistentment que havia passat. El fum de la foguera es dirigiria a casa del behic i faria que aquest tingués llagues. En tal cas, volia dir que era culpable de la mort del malalt.

## Temples

Sobre els temples només tenim descripcions a les fonts, ja que no s'ha trobat res d'aquest tipus d'arquitectura. En primera instància trobam la descripció feta per Colom, com cases amb imatges de fusta amb relleus, és a dir, que Colom va descriure com dins aquests edificis es trobaven els cemí. Als temples només es treballava per aquestes figures. A més, també parla del cerimonial seguit per aspirar la pols de la cohoba de damunt d'aquests cemís:

“Tienen una casa ... en la cual no hay otra cosa sino imágenes de madera labradas en relieve que ellos llaman cemíes, ni en esa casa se trabaja para otro efecto o servicio sino para esos cemíes, con cierta ceremonia y oración que van a hacer allí como nosotros a la iglesia. En esta casa tienen una mesa bien labrada, de forma redonda, como un tajador, en la cual hay unos polvos, que ponen en la cabeza de dichos cemíes, haciendo cierta ceremonia; después con una caña de dos ramos que se meten en la nariz aspiran ese polvo. Las palabras que dicen no las entienden ninguno de los nuestros”<sup>91</sup>

Lluís Joseph Peguero al·ludia a Herrera i altres quan parla de la impressió que els hi feia veure els temples d'aquesta cultura, on l'opinió no era sempre bona o tan admirativa com podia semblar la de Colom al veure aquests edificis religiosos: “Llegamos al inmundo templo en cuya puerta estaban sobre aviso los diabólicos sacerdotes” “Los ritos de esta miserable gentilidad eran horribles a la razón y a la naturaleza: bestialidades absurdas y locuras.”<sup>92</sup>

---

90 PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974. Pg. 40.

91 ARNAIZ, Francisco José. “El mundo religioso taíno visto por la fe católica española”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5. P. 145/46.

92 PEGUERO, Luis Joseph. *Historia de la Conquista de la Isla de la Española de Santo Domingo*. Santo Domingo, 1975. Tomo I, Pg. 112.

## Aixovar

D'aixovar en trobam de dos tipus, el domèstic i el funerari. Principalment he fet menció del domèstic.

Sobre l'aixovar utilitzat als habitatges tains ens en fa referència Fray Ramón Pané, el qual va passar una temporada a La Vega, junt amb Leudelle, i ens ho descriu de manera breu i senzilla. Va descriure uns objectes que pareixien els mes habituals dins els habitatges, objectes senzills com hamaques, jigueros i jabas<sup>93</sup>.

També ens fa una descripció dels objectes Ernesto E. Tabío i Estrella Rey<sup>94</sup>. Ens expliquen com a aquesta cultura podíem trobar molts tipus de materials diferents. En primera instància ens parlen dels materials ceràmics, on predominarien els modelats a les anses dels objectes. Els motius més freqüentment trobats eren la línia ovoide, el rectangle allargat, les línies gruixudes verticals i el puntejat gruixut. A més, també s'hauria de remarcar la importància de la trobada d'incisions profundes i amples. Aquest tipus d'objecte normalment són de color vermell.

Altre tipus de material utilitzat per fer objectes són els materials de pedra, on podem trobar destrals de doble tall i ídols petits. Lorenzo E. López y Sebastián<sup>95</sup> també ens parla sobre mans o “majadores”, ralladors que normalment eren de roca volcànica rugosa i lleugera, també de roca coralina o de fusta dura estriada. També morters normalment rodons o rectangulars de superfície arenisca, diorites o roca dura, amb una estructura antropomorfa o zoomorfa. Les destrals, ens explica, eren de forma petaloide, esvelta, de mida variable. Encara que també podríem parlar al mateix grup de les dagues, els ceptres i les destrals monolítiques.

Concretament, en quant al tema de les destrals, podríem afegir que de vegades aquestes s'han trobat amb ídols tallats. Aquestes, segons José M. Guarch Delmonte<sup>96</sup>, podrien haver estat utilitzades com

---

93 AYMAR I RAGOLTA, Jaume. Fray Ramón Pané, primicia de América. En: OLIVER, José R. (ed. princ.); MCEWAN, Colin; CASAS GILBERGA, Anna. *El Caribe precolombino. Fray Ramón Pané y el universo taíno*. Madrid: Secretaria general técnica del ministerio de cultura, subdirección general de publicaciones, información y documentación, 2008. P. 47.

94 TABÍO, Ernesto E.; REY, Estella. *Prehistoria de Cuba*. Benado, Enith (ed.). La Habana: Editorial de Ciencias Sociales, 1985. P. 190.

95 LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. P. 31, 32, 34. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.

96 GUARCH DELMONTE, José M. El ajuar no-cerámico de los tainos de Cuba. *Serie arqueológica*. Academia de

a objectes amb un significat més enllà del utilitari. De totes maneres hem de tenir en compte que no hi ha empentes d'ús, per això o deixarem com a una simple hipòtesi.

Quan parlem de l'aixovar de tipus funerari podríem trobar altres objectes com serien els amulets, els ídols petits, els collaret, les fusaioles, les orelleres, els bezotes o adorns labials, els ídols antropomorfs i zoomorfs, que quan els trobem amb una plataforma a la part superior, volia dir que havien estat utilitzats per dur a terme el ritual de la cohoba, a on també trobam la utilització de duhos<sup>97</sup> o seients que estaven fets de pedra arenisca.

José Alcina Franch<sup>98</sup> explica més detingudament l'aspecte i funcions dels duhos, en els quals es solia representar a un animal a on el seu cos es feia servir com seient i les seves potes es feien servir com a suport d'aquest seient. La cua era el respall d'aquest objecte. Normalment es construïen en fusta. Per tant la conclusió que podem extreure és que aquests objectes s'han trobat tant en pedra com en fusta.

José Juan Arrom<sup>99</sup> també ens descriu com són aquests objectes, fent al·lusions a les descripcions i hipòtesis a les que varen arribar autors del moment del contacte. Els cronistes varen deixar mostres no només sobre l'aspecte físic de l'objecte, sinó també sobre la seva funció religiosa. Ens mostra per exemple l'opinió de Anglería, el qual ens diu: “Sus tesoros no eran oro, ni plata, ni perlas, sino utensilios y cosas tocantes al uso humano, como asientos ... hechos de madera muy negra, tersa, reluciente ... y labrados con arte maravillosa.”<sup>100</sup>

Podem incloure també, els cinturons lítics, que eren de gran pes, de forma circular o el·líptica, i normalment constaven d'una decoració exterior. Altre objecte trobat seria els “codos” monolítics, encara que no es sap segur el seu ús i la seva funció.

Uns objectes interessants eren els trigonolits, pedres formades per tres angles, on es representaven rostres, amb unes aletes a la part superior e inferior de la regió occipital. Aquestes constaven d'una decoració esquemàtica.

---

ciencias de Cuba. Instituto de arqueología. 1973, núm. 3, P. 7.

97 Figura 15

98 ALCINA FRANCH, José. *Manual de arqueología americana*. Madrid: Aguilar S.A. De Ediciones, 1965. P. 490.

99 ARROM, José Juan. *Mitología y artes prehispánicas de las antillas*. México: Siglo Veintiuno, S.A., 1975. P. 162.

100 ARROM, José Juan. *Mitología y artes prehispánicas de las antillas*. México: Siglo Veintiuno, S.A., 1975. P. 162.

Altres materials també utilitzats serien les petxines o l'ós. Aquest tipus de troballa és bastant semblant a la trobada també dins els objectes de la cultura sub-taïna. Les petxines normalment eren utilitzades com a material per formar amulets antropomorfs, plaques batraciformes, discos geomètrics, etc. L'ós, en canvi, era utilitzat per fabricar inhaladors nasals per aspirar els al·lucinògens, com la cohoba, o bé el tabac.

Trobem també objectes de fusta, però normalment formaven part dels materials utilitaris, encara que aquesta hipòtesi és difícil de saber amb seguretat, ja que s'han conservat pocs materials. Entre els objectes de fusta s'han trobat ídols i cemis amb un suport per la cohoba, a la part de dalt de les figures.

A més de tot l'aportat per aquests autors, l'únic que ens parla d'altres materials utilitzats pels tains, seria en Lorenzo E. López i Sebastián, el qual aporta que incorporaren materials com el teixit, encara que com he dit abans no s'han trobat restes, per tant s'utilitza informació donada per cronistes. També l'ambre, l'or baix, que segons els cronistes l'anomenaven guarín: “Se empleaba para colgantes, adorno de tejidos y, frecuentemente, para enriquecer objetos y figuras mediante el realce de determinados rasgos por incrustación, al igual que se hacía con hueso, concha y piedras duras.”<sup>101</sup>

## CONCLUSIONS

La meua conclusió és que aquesta societat era completament sedentària. Habitava normalment l'interior, ja que la seva activitat econòmica era principalment l'agricultura. No es tractava d'una societat militarista, ja que molts dels cronistes fan menció de que eren una societat molt pacífica. A més, trobem que seguien un patró molt organitzat dins els assentaments, on radicava un sistema estratificat on el cacic i el behic eren els que estaven per damunt de tota la resta de la societat.

Una conclusió molt clara també, era que es regien per la religió en totes les seves accions, pel que no feien una separació del que era religió i la resta de les seves activitats. Tot venia justificat per la religió, utilitzada pels cacics per reforçar el seu poder. Per això el que pensaven els seus déus o el que els hi podia agradar o no a aquests, s'utilitzava per imposar dins les relacions d'aquesta societat una marcada diferenciació entre tots els grups socials.

---

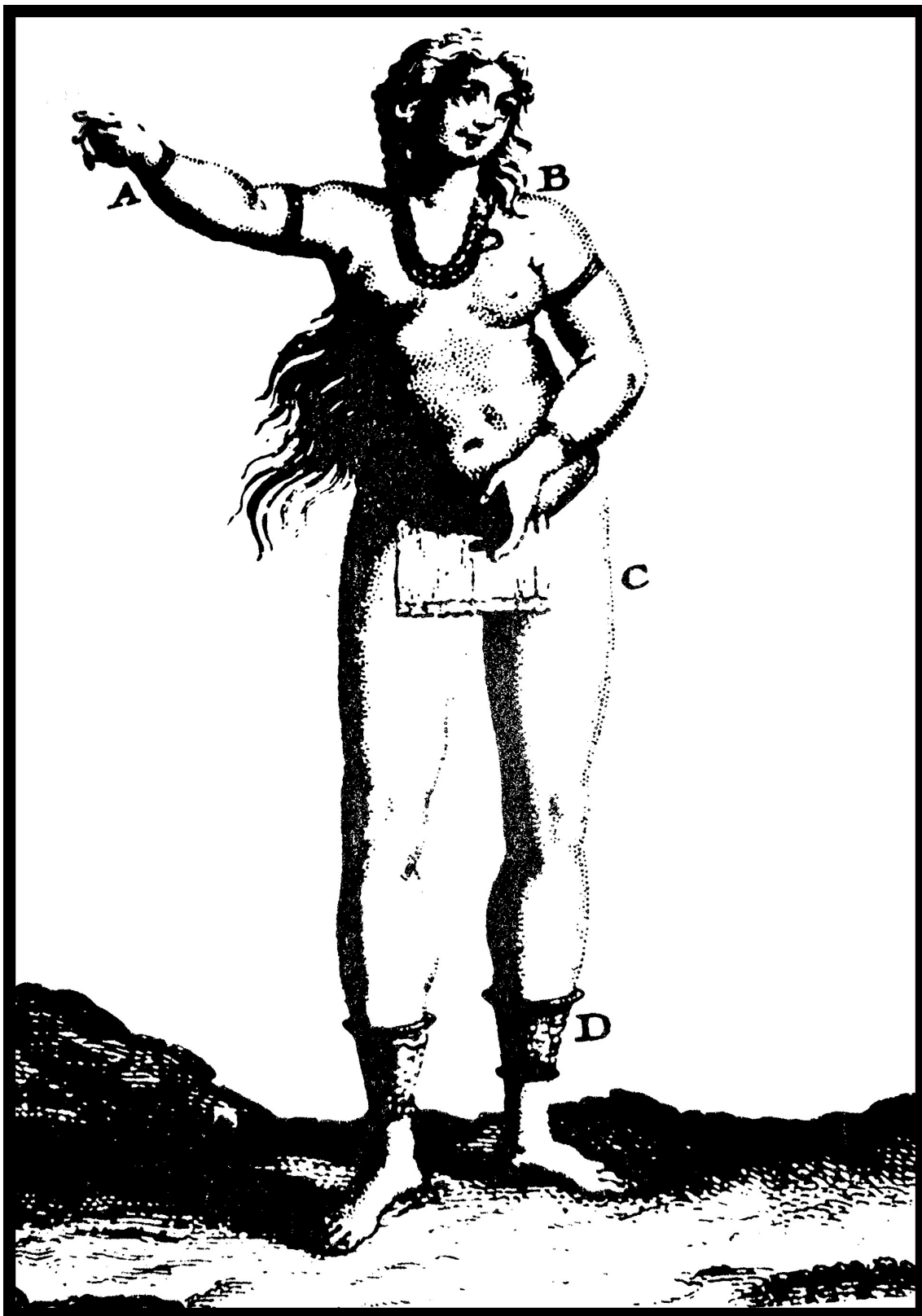
101 LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. P. 34. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.

## BIBLIOGRAFIA

- ALCINA FRANCH, José. “La cultura taína como sociedad en transición entre los niveles tribal y de jefaturas”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5.
- ALCINA FRANCH, José. *Manual de arqueología americana*. Madrid: Aguilar S.A. De Ediciones, 1965.
- ANGLERIA, Pedro Mártir. *Décadas del Nuevo Mundo*. México, 1964.
- ARNÁIZ, Francisco José. “El mundo religioso taíno visto por la fe católica española”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5.
- ARROM, José Juan. *Mitología y artes prehispánicas de las antillas*. México: Siglo Veintiuno, S.A., 1975.
- AYMAR I RAGOLTA, Jaume. Fray Ramón Pané, primicia de América. En: OLIVER, José R. (ed. princ.); MCEWAN, Colin; CASAS GILBERGA, Anna. *El Caribe precolombino. Fray Ramón Pané y el universo taíno*. Madrid: Secretaria general técnica del ministerio de cultura, subdirección general de publicaciones, información y documentación, 2008.
- CARO ALVAREZ, José A. *La cohoba*. Santo Domingo: Museo del Hombre Dominicano, 1977.
- COLÓN, Cristóbal. *Diario de a bordo (Primer viaje)*. Madrid: Editorial EDAF, S.A., 2006.
- CÓLON, Cristóbal. *Relación del segundo viaje, textos y documentos completos*. Madrid, 1995.
- DEIVE, Carlos Esteban. “El Chamanismo Taíno”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5.
- GARCÍA ARÉVALO, Manuel. “El murciélago en la Mitología y Arte Taíno”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5.
- GARCÍA ARÉVALO, Manuel Ant. La conquista del Mar Caribe. *Arqueología taína. (exposición)*. Santo Domingo.
- GUARCH DELMONTE, José M. El ajuar no-cerámico de los taínos de Cuba. *Serie arqueológica*. Academia de ciencias de Cuba. Instituto de arqueología. 1973, núm. 3.
- HENRÍQUEZ UREÑA, Pedro. *Para la Historia de los indigenismos*. Buenos Aires: Universidad de Buenos Aires, 1938.

- LAS CASAS, Fray Bartolomé. *Apologética Historia de las Indias*. Madrid.: 1909. Capítulo 197.
- LAS CASAS, Fray Bartolomé. *Apologética Historia de las Indias*. Ediciones Atlas, 1958.
- LAS CASAS, Fray Bartolomé. *Apologética Historia Sumaria*. México: Universidad Autónoma de México/ Instituto de Investigaciones Históricas, 1967.
- LAS CASAS, Fray Bartolomé. *Historia de las Indias*. Madrid, 1958.
- LÓPEZ Y SEBASTIÁN, Lorenzo E. *Culturas precolombinas del caribe*. Alcina Franch, José (dir.); Naranjo Orovio, Consuelo (coord.). Madrid: Ediciones Akal, 1992. Las Américas, tomo 9. ISBN: 84-7600-803-1.
- MÁRTIR DE ANGLERÍA, Pedro. *Décadas del Nuevo Mundo*. Buenos Aires: Editorial BAJEL, 1944.
- MOSCOSO, Francisco. *Caciques, aldeas y población taína de Boriquén. Puerto Rico 1492 – 1582*. Carvajal, José (ed.). San Juan: Academia Puertorriqueña de la Historia, 2008. ISBN: 978-1-934461-24-2.
- M. BENZONI, Girolamo. *La historia del mundo nuevo*. Venezuela: Academia Nacional de la Historia: 1967.
- OLIVER, José R. El universo material y espiritual de los tainos. En: OLIVER, José R. (ed. princ.); MCEWAN, Colin; CASAS GILBERGA, Anna. *El Caribe precolombino. Fray Ramón Pané y el universo taíno*. Madrid: Secretaria general técnica del ministerio de cultura, subdirección general de publicaciones, información y documentación, 2008.
- PANÉ, Fray Ramón. *Relación acerca de las antigüedades de los Indios*. México: Siglo XXI, 1974.
- PEGUERO, Luis Joseph. *Historia de la Conquista de la Isla de la Española de Santo Domingo*. Santo Domingo, 1975.
- TABÍO, Ernesto E.; REY, Estella. *Prehistoria de Cuba*. Benado, Enith (ed.). La Habana: Editorial de Ciencias Sociales, 1985.
- VELOZ MAGGIOLO, Marcio. “Definición de cultura taína”. *Las culturas de América en la época del descubrimiento. La cultura taína*. 1ª edición. Madrid: Turner Libros, 1989. ISBN: 84-7506-286-5.

ANNEX. FIGURES RELACIONADES



*Figura 1: Representació d'una dona taïna*

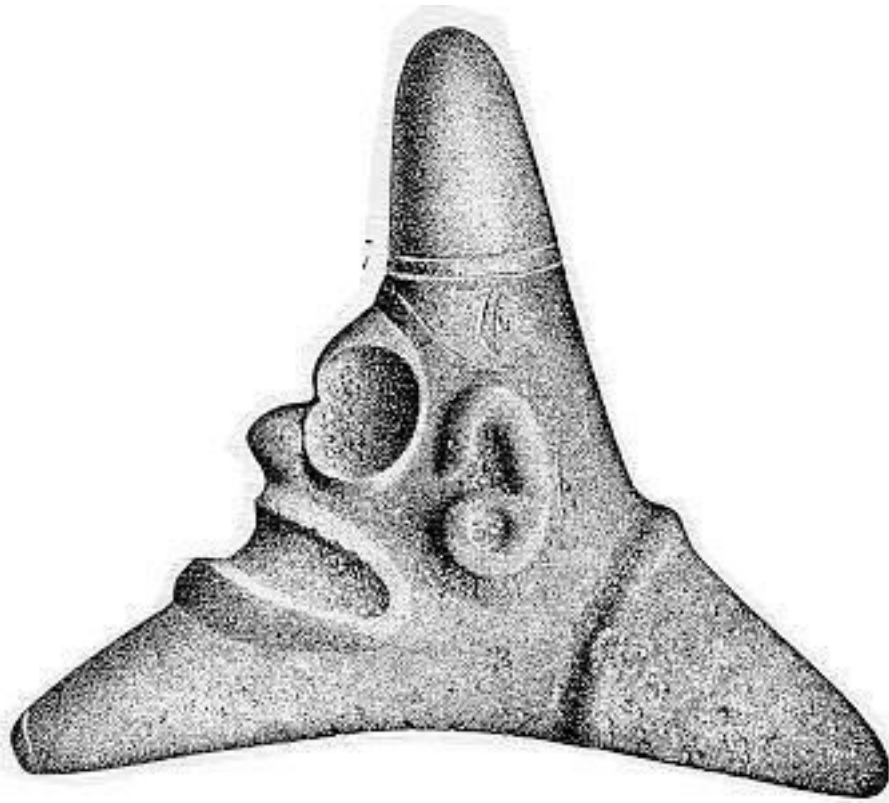


*Figura 2: Fotografía de dos bohio.*



*Figura 3: Roca gravada.*





*Figura 4: Trigonolit.*



*Figura 5: Cemi utilitzat al ritu de la cohoba.*





*Figura 6: Cemi utilitzat al ritu cohoba.*



*Figura 7: Cemi utilitzat al ritu de la cohoba.*



*Figura 8: Introducció de l'espàtula vòmica.*



*Figura 9: Espàtula vòmica.*



*Figura 10: Canya  
utilitzada per  
inhalar la cohoba.*



*Figura 11: Tai esnifant la co.hoba*





*Figura 12: Ritu de la cohoba.*

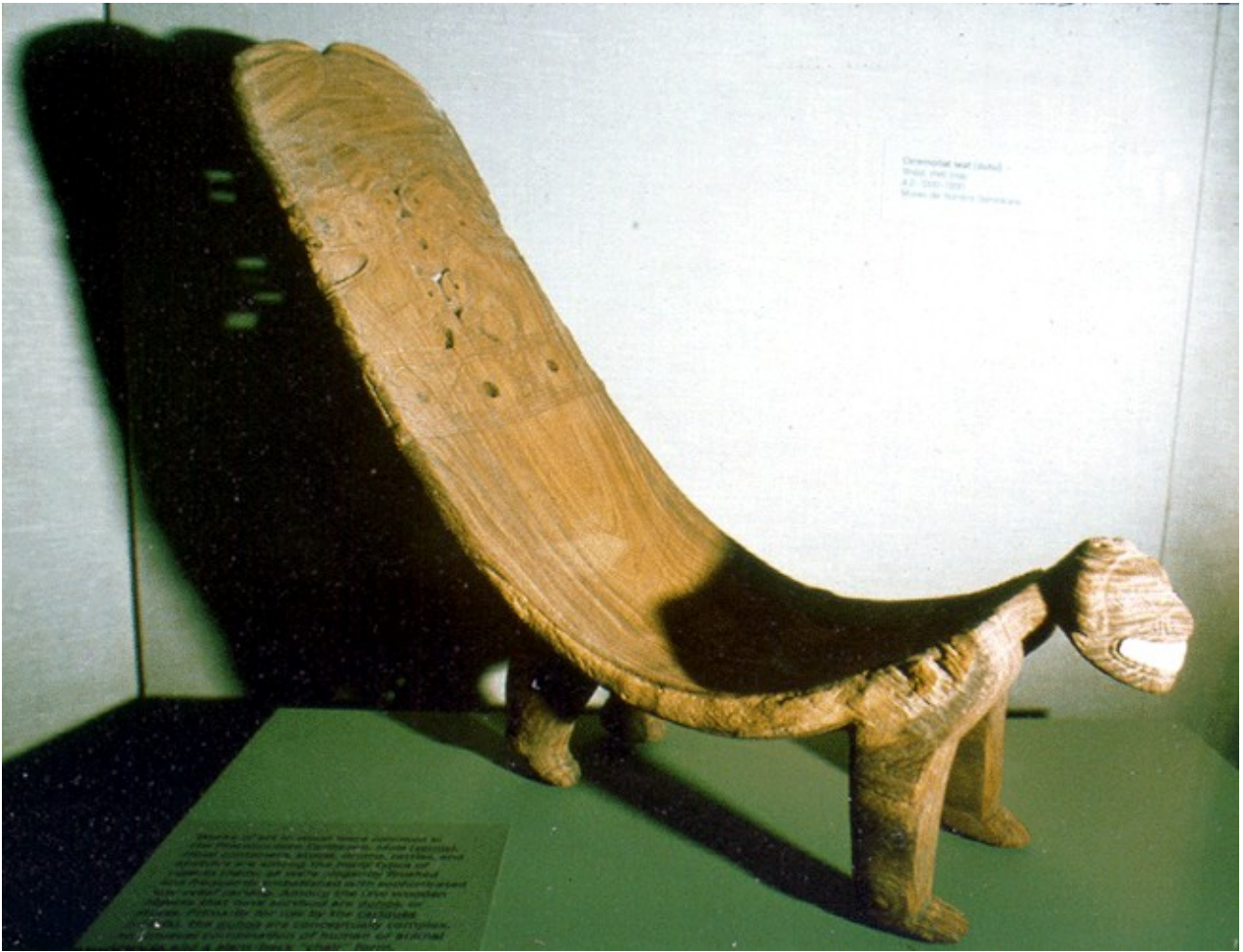


*Figura 13: Ritu del areito.*



*Figura 14: Behic a una escena de curació.*





*Figura 15: Duho.*